

Tavaly márciusi, súlypontja szerint a sajtótudománynak szentelt számunk széles körű népszerűsége bebizonyította, hogy olvasóink élénken érdeklődnek a sajtó időszerű kérdései iránt. Ebből a tapasztalatunkból kiindulva határoztuk el, hogy FÓRUM rovatunkban — e számtól kezdve — a romániai magyar időszaki kiadványokat, munkájukat, főbb problémaköreiket, jellegzetes tematikájukat, esetenként közízlés-formáló grafikájukat stb. tesszük havi rendszerességgel beható elemzés tárgyává.

Indításul dr. Koch Ferencnek, a kolozsvári Babeş—Bolyai Tudományegyetem előadótanárának A Hét természettudományi rovatáról írt értékelését adjuk közre, ezt a problémát vélvén a legidősebbnek akkor, amikor a fiatal, de igen népes olvasótáborral rendelkező lap — némiképp az útkeresés jegyében — nemrég maga is a tudományos ismeretterjesztés elvi és gyakorlati kérdéseit vitatta.

KORUNK

A Hét természettudományos írásai

Megjelenése óta A Hét heti rendszerességgel közölt tudományos cikkeket, ismertetéseket is, s így képet alkothatunk arról — ezúttal csak a természettudományos közleményeket vizsgálva, az első számtól kezdve a tudománynépszerűsítés kérdéseivel foglalkozó vita kezdetéig (II. évfolyam, 47. szám) —, hogy milyen irányban halad a lap ezen a téren; melyek az elért eredmények, s hol és hogyan lehetne jobb munkát végezni.

Induljunk ki abból, hogy milyen feladatokat vall magáénak A Hét általában és tudomány-rovata különösképpen. Erre vonatkozóan irányadó Huszár Sándor főszerkesztő néhány mondata az I. évfolyam 1. számának vezércikkéből: „A lap oldalainak jelentős részét a szellemi kultúra, a tudományok és művészetek szolgálatába állítja“, és: „úgy érezzük, csonka az a világnép, amelyből hiányoznak a modern tudományok vívmányainak ismeretelméleti és általános emberi vonatkozásai. Az ország és a nagyvilág tudományos eredményeinek összefoglaló közvetítésével, elemzésével és magyarázásával (kiemelés tőlem — K. F.) a lap a harmonikusan fejlett ember szocialista eszményét igyekszik szolgálni.“ Ennek a célkitűzésnek és megvalósításának általános hatását foglalja össze Földes László a fent említett vitát indító kerekasztal-értekezleten: „A Hétnek sokan azért örvendenek, mert olyasmit hoz, amit eddig a romániai magyar sajtóban csak a Korunk szorgalmazott: a tudományos, elméleti tájékozódást.“ Ugyanő fejti ki azonban a továbbiakban a következő, úgy érzem, vitatható véleményét: „A Hét, eredeti elgondolásunk szerint, nem tudományos ismeretterjesztő lap“ — ti. az előbbiekből az következne, hogy a lap, legalább részlegesen, ezt a feladatot is vállalja.

A Hét nehéz feladatot vett a vállára és bizonyos értelemben úttörő szerepre vállalkozott. Ez nemcsak a mi észrevételünk; már az I. évfolyam 6. számában így ír róla Barabás Endre: „az a sajtótermék, amely biztosítani kívánja olvasói számára az állandó jellegű és igényes tudományos tájékoztatást, nagy fába vágja a fejszét“, mert „a tudomány kérdéseiben laikus, de sajtópraktikákban rutinos közírók és szerkesztők értékrendje a tudományos problémák megítélésében különbözik a tudós szerzőétől“.

Mint a vállalt feladatok megfogalmazása alapján vártuk, A Hét-ben gyakorlatilag is megjelentek a humán- és természettudományok „kereszteződéséből“ adódó közlemények, különös tekintettel az oktatás és a tudományos etika, tudománypolitika kérdéseire (Tudományos oktatás; A tudományos kutató hivatásáról; Kutatás és tervezés, valamint hasonló című — és tárgyú — cikkek). A II. évfolyam 4. számának vezércikkében (Világunk és a tudomány) is jelentős helyet

kap a tudományos munka általános bemutatása, és ezt a vonalat követve az egyes szaktudományok körébe vágónak látszó cikkeket is sokszor pedagógiai, szociológiai természetű problémákat tárgyaltak. Felvetődik a kérdés, hogy vajon e kétségtelenül hasznos ismertetésekön túl nem volna-e szükség konkrét — egyesek szerint talán „száraz” — ismereteket is közölni? A kolozsvári *Igazság*, *A Hét* megjelenésének első évfordulója alkalmából, lényegében ugyanezt feszegette, amikor így írt: „a műszakiak a műszaki tudományok, a természettudósok a természet-tudományok, a társadalomtudományok művelői a társadalomtudományok jelenlétét keveslik vagy a közölt anyagok színvonalát firtatják, valljuk meg, nem mindig alaptalanul.”

Ez az értékelés azonban jócskán szűkkeblű, hiszen a lap lehetőségein belül a szerkesztő kollektíva igen sokat tett azért, hogy biztosítsa színvonalas, érdeklődésre számítható írások megjelenését. Tanulságos, hogy a probléma nem újkeletű: maga *A Hét* tudósít arról a II. évfolyam 27. számában (ifj. Szabó T. Attila cikke), hogy 125 évvel ezelőtt Kolozsváron egy tudományos folyóirat jelent meg *Természetbarát* címmel, s már annak a szerkesztőségi beköszöntője felállította az újságíró és tudós ellentétpárját.

Szerencsés megoldásnak tartom a szakszerűség és az olvashatóság, a tudományos tények és az általánosabb emberi-társadalmi vonatkozások összehangolását abban a formában, ahogyan *A Hét* többször tette, amikor érdekesen megfogalmazott kérdésekkel fordult — személyesen vagy levélben — jeles hazai és külföldi szakemberekhez. Kiemelném itt a II. évfolyam 8. számában a neves rakétakonstruktőrrel, Hermann Oberth-tel készített interjút, mint aki „egyszemélyben” hazai és külföldi (Segesváron született 1894-ben és jó pár évig volt Megygyesen a fizika és kémia tanára), valamint azt a tényt, hogy az interjú két szerző írja alá. Ez azért figyelemre méltó, mert a modern tudományt mindinkább *kollektívák* viszik előbbre; a tudományos szakközlemények is egyre gyakrabban több szerző közreműködésével jönnek létre; — miért ne lehetne ezt a tudományos tárgyú publicisztikában is megvalósítani? Az újságíró-tudós együttes talán legyőzi a felmerülő akadályokat, hiszen kevés tudományos kutató van „megáldva” a költői kifejezésnek olyan képességével, mint mondjuk Márki Alpár (*A gén személyazonossága*, II. évfolyam, 5. szám).

A tudomány-rovat — és a két természettudományi oldal — jelentős részét a *Periodica* felcímmel közölt folyóirat- és az *Ex libris* felcímmel közölt könyv-szemle foglalja el. Összeszámoltuk: a természettudományi oldalakon mintegy 30 folyóirat egyes tudományos anyagait ismerteti *A Hét*. Különös preferenciája nincs a recenziéseknek; a folyóirat-címekből alig néhány tér vissza kétszer, legtöbbször háromszor az illető oldalakon. Az anyagok változatosak, érdekesek, a baj csak akkor kezdődik, ha az érdeklődés felkeltése túl jól sikerült, s az olvasó szeretne most már részletesebben is tájékozódni az eredeti anyagról — de az sokszor még a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban sem található meg. Természetesen a széles körből „merítő” tájékoztatásnak is megvannak a maga előnyei (főleg az érdekes-ség), tehát nem javasolom, csak *felvetem*, hogy nem volna-e jobb bizonyos rendszeresség és az, hogy a lap több hazai tudományos folyóirat tartalmát, illetve egyes cikkeit ismertesse. (Azt viszont már rossz néven veszem, hogy a Babeş—Bolyai egyetem *Studia* című folyóirata, a hazai tudományos kutatás egyik jelentős publikációs fóruma egyetlen szemlét sem kapott a tudomány rovatban.)

Az elmúlt évben sokkal több fontos természettudományos könyv jelent meg, mint amennyire az *Ex libris* — mindössze néhány alkalommal — felhívta a figyelmet. Pedig ennek nagy haszna volna az olvasók zöme szempontjából, hiszen főleg a vidéken élő érdeklődők vagy éppenséggel érdekelttek sokszor nem is tudják, hogy román, magyar vagy német nyelven megjelent ez vagy az a tudományos könyv.

Visszatérve a tudományos rovat törzanyagára, a cikk jellegű közleményekre, ezek tárgyi szerinti megoszlása a mondott időszakban a következő volt (a számok a megjelent cikkek számát jelzik): biológia — 21; orvostudomány — 15; agrár-tudomány — 15; fizika — 15; vezetéstudomány — 14; asztronómia és űrhajózás — 12; jövő kutatás — 8; tudománypolitika, tudományos etika — 8; technika — 7; farmakológia — 2; kémia — 2. Ugyancsak a rovat törzanyagához tartoznak az egyéni vagy kollektív — pl. egy-egy kongresszus alkalmából készített — *interjúk* és egyes tudományos személyiségek nyilatkozatai (16), valamint a *megemlékezések* jeles hazai és külföldi tudósokról (9). A lapnak — általában jónak mondható szerzői gárdája, tehetséges fiatal munkatársai mellett — sikerült jelentős nagyságrendű tudományos tekintélyek tollából is cikkeket közölnie, így például Grigore Moisiu

neves matematikustól (II. évfolyam, 4. szám), Victor Mercea és László Tihamér kolozsvári fizikusoktól (I. évfolyam, 2. szám, illetve II. évfolyam, 10. szám) és másoktól. A fenti statisztika készítése közben merült fel az a gondolat — annak kapcsán, hogy számos cikk szerzőjéről semmit sem tudunk a szöveg alá nyomtatott névén kívül —, hogy nem kellene-e a szerzők neve mellett feltüntetni a foglalkozásukat, munkahelyüket is, sőt esetleg (ahogy nem egy külföldi tudományos folyóiratban látjuk) rövid életrajzukat? Noha az írások önmagukért állnak helyt, így *hitelüket* a szerző személye is némiképp garantálná, hiszen például a plazmáról (fizika) nyilvánvalóan jobban ír majd az, aki megfelelő kutatóintézetben dolgozik, mint egy diák.

A fizika tárgykörébe vágó ismertetésekkel, cikkekkel és más jellegű közleményekkel valamivel bővebben foglalkoznék; jómagam ezen a területen dolgozom a kolozsvári Babeş—Bolyai egyetemen. Köztudomású, hogy a modern fizika fejlődése az egész tudományos gondolkodásra és a filozófiára is kihat. Ebből kiindulva, biztos vagyok benne, hogy *A Hét* fizikai tárgyú cikkeit sokan érdeklődéssel olvasták, és határozott szellemi nyereségként könyvelhetik el például Victor Mercea vagy László Tihamér fentebb említett írásainak tanulmányozását (*Atomkor és gazdaság*, illetve *A napfogyatkozások és az ionoszféra*). A szerkesztési, írási gyakorlat érzik Heinrich László *Lándzsák, árbócok, távvezetékek* című cikkén (II. évfolyam, 17. szám), s az ugyancsak jótollú Szabó Árpádnak a hógépek-ről szóló, fordulatos ismertetésén.

A fizikai tárgyú cikkek egyik — érzésem szerint megoldatlan — problémája az ábrák és képletek közlése. Nyilvánvaló, hogy sokkal szemléletesebb és meggyőzőbb valamely ismertetés, ha néhány ábra kíséri. Némi „szakmai féltékenységgel” állapítom meg, hogy biológiai tárgykörben *A Hét* többször közölt jó képanyagot (pl.: *Kízdelem az élő anyag mikrovilágában*, II. évfolyam, 25. szám), a fizika területén viszont, ha volt is néha jó képanyag, nyomdatechnikai kivitelezés tekintetében elég sok kivánnivalót hagyott. Kétségtelen, hogy Bódi Sándor *Kvantumelektronika* vagy Farkas Anna *Izotópok és izotópia* (II. évfolyam, 26., illetve 25. szám) című cikke néhány szemléletes ábrával több olvasót vonzott volna — vagy több olvasóval értette volna meg a szóban forgó problémát.

Néhány szót külön szólnék Toró Tibor munkáiról. Temesvári kollégánk sokoldalú, sokfelől és sokfelé tájékozódó cikkeivel többször is hozzájárult *A Hét* tudományos oldalainak vonzóbbá tételéhez. *Bolyai és a modern fizika* című, tudományos igényű írt cikke (II. évfolyam, 26. szám) élvezetes olvasmány. *Kvantumfizika — művészet — filozófia* című értekezése viszont (II. évfolyam, 36. szám) fizikus szemmel nézve talán túl „bölcseleti”; gondolok itt arra, hogy nem elég világos, miképpen értékesíthetjük a gyakorlatban a felvetett gondolatokat, amelyek különben rendkívül érdekesek.

Megítélésem szerint *A Hét* fontos feladata, hogy a különféle szakterületek helyes magyar szakterminológiáját használja és terjessze; és megállapíthatjuk, hogy a lap mindeddig igen jól és funkcionálisan látta el ezt a feladatát. Különösen fordítások közlése esetén azonban olykor nem ártana még tudatosabban vigyázni erre. A fizika tárgykörénél maradván, egy franciaországi riportban például az atomreaktor „szívéről” olvastunk (*coeur*, ami a franciában szakkifejezés), a magyar szakirodalom viszont ugyanezt a reaktor *aktív zónája*-ként ismeri (ha metaforáról volna szó, a kifogást visszavonnám); míg máshol — ugyanebben a riportban — az „atommag reakció” hevességéről beszél a szerző, egy meglehetősen tartalmatlan kifejezésben vonva össze több fizikai folyamat megjelölését.

Összefoglalóan örömmel állapíthatjuk meg, hogy az eddig közölt anyagok a széles olvasóközönséget rendszeresen tájékoztatják a tudományos kutatás mai eredményeiről. Ezzel az elemzéssel és itt-ott jelzett kifogásaim előadásával a közölt anyag hatásának erősödését és a közlendő cikkek még alaposabb, dokumentáltabb előkészítésének ügyét remélem szolgálni.

Koch Ferenc